

# הואיל משה

פרשת ויצא  
שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצען  
מח"ס הואיל משה ושא"ס

ובספר נחלת בנימין (מצוה ל"ו אות ד) העיר בהא דאמרין דהקב"ה התנה תנאי במעשה בראשית, דהיאך חל התנאי בשעת בריאת העולם, הרי בדיני התנאים צריך שיקדים התנאי למעשה, ואם הקדים המעשה לתנאי תנאי בטל ומעשה קיים כמבואר במסכת ב"מ (דף צ"ד), ואחז"ל דבמאמר ראשון נברא העולם, ובהכרח דהתנאי היה לאחר שכבר נבראו שמים וארץ, והו"ל מעשה קודם לתנאי ובכה"ג לא מהני התנאי עכ"ק, וכתב לתרץ דא"ש אליבא דמ"ד דשמים נבראו תחלה ואח"כ היה בריאת הארץ, וא"כ י"ל דבמאמר ראשון נברא שמים ומיד התנה הקב"ה התנאי טרם בריאת הארץ, וא"כ לגבי הארץ שפיר חל התנאי דהו"ל תנאי קודם למעשה עיי"ש.

ועפ"ז ביאר מה דאיתא במסכת שבת (סו), אמר חזקיה מאי דכתיב (בתהלים פרק ע"ו-ט) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה, כדריש לקיש דאמר ר"ל מאי דכתיב והיה ערב והיה בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו עיי"ש, ויש לדייק דהו"ל שמים וארץ יראו ושקטו, ועפ"ז יבואר היטב, דדייקא ארץ היא אשר יראה, דהשמים לא חששה שמא תחזור לתוהו ובוהו, דהא הוי לגבי דידה מעשה קודם לתנאי דהתנאי בטל עיי"ש.

מבואר מזה דהך מילתא דתנאי התנה הקב"ה וכו' תליא בפלוגתא אם שמים נבראו תחילה או הארץ נברא תחילה, דאליבא דמ"ד דארץ נבראת תחילה ליכא לאוקמי הך שמעתא דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית דהתנאי לא מצי לחול כיון דהו"ל מעשה קודם לתנאי.

ואיתא במסכת יומא (נ"ג:) משניטל ארון, אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת וכו', ובגמ' (דף נ"ד:) איתא, תנא שממנה הושתת העולם, תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם (ציון נבראת תחילה וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד), דתניא ר' אליעזר אומר, עולם מאמצעיתו נברא, שנאמר בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו (מוצק אחד היה לו ומשם נדבקו רגבים סביביו), ר' יהושע אומר, עולם מן הצדדין נברא (ארבע מוצקות היו לו ונמתח והלך מכל צד עד שנדבק באמצעיתו) שנאמר, כי לשלג יאמר הוא ארץ (תעשה ארץ ומהיכן גשם מטר וגשם מטרות עווזו (מארבע צדדין הורידו והגשימו לעשות ארץ).

ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני: ואיתא במדרש רבה (פי' ע"ט), וכל ההוא ליליא הוה צווח לה רחל והיא עניא ליה, בצפרא והנה היא לאה, אמר לה מה רמייתא בת רמאה, לאו בליליא הוה קרינא רחל ואת ענית לי, אמרה ליה אית ספר דלית ליה תלמידים, לא כך היה צווח לך אבוך עשו ואת ענית ליה עיי"ש.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות הביא משם המדרש, דכל הלילה היתה עושה עצמה כרחל מתוך שלשה סימנין שמסרה לה רחל, נדה וחלה והדלקת הנר כמו שמסרין יעקב לרחל וכו', וכל הלילה היו משוררין אותן הקרואין הא לייא הא לייא, ולמחר כשראה שהיא לאה אמר בודאי זהו שהיו משוררין הא לייא שהיו מרמזין לי שהיא לאה, ואמר לה רמאיתא בת רמאי, בלילה קראתי לך רחל וענית לי, השתא קרינא לך לאה וענית לי, אמרה לו גבר דלית ליה תלמידוי, מינך ילפית, אבוך קרא לך עשיו וענית ליה, קרא לך יעקב וענית ליה וכו' עיי"ש, ובספר משנת רבי אליעזר העיר, וכי בשביל שהוא עשה שלא כדין לכך גם היא עשתה גם כן שלא כדין.

והנבס"ד, דהנה בשו"ת הריב"ש (סי' שכ"ח) הקשה דהיאך קנה יעקב הבכורה מעשיו, הא הוי דבר שלא בא לעולם שהרי יצחק היה חי אז עכ"ק, ות"י הריב"ש (סי' רכ"ח) דקודם מתן תורה היה מועיל קנין בדבר שלא בא לעולם עיי"ש.

והטעם דקודם מ"ת מהני קנין אף בדבר שלא בא לעולם כתב בספר ישועות מלכו (פרשת תולדות), דאיתא בע"ז (דף ג.), אמר ר"ש בן לקיש, מאי דכתיב והיה ערב והיה בקר יום השישי (ה' יתירה למה ליה), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר, דאם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו, ושם בגמ' אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה עיי"ש, ומבואר מזה דעד שלא קיבלו בני ישראל את התורה בסיני לא נתבסס כל הבריאה, ועמודי שמים ירופפו ונתיראו שמא לא יתקיים העולם, וא"כ קודם קבלת התורה כל מהות הבריאה היה כדבר שאינו קבוע וכדבר שלבל"ע, שהרי עדיין היה תלוי ועומד אם יקבלו ישראל את התורה, ולכן באותה זמן אהני הקנין גם כדבר שלבל"ע, שהרי כל היקום לא היה קבוע וקיימי עכ"ד.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ט), האב חייב בכנו למולו ולא האם, וילפינן לה מדכתיב גבי מילה וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלהים, ודרשינן אותו ולא אותה, ומכאן דנשים פטורות ממ"ע דמילה, והקשו בתוס' למ"ל קרא, תיפ"ל דבלא"ה פטורין דמצ"ע שהז"ג הוא, דנימול בשמיני ללידתו עכ"ק.

וכתב בספר אור חדש (שם) לתרץ קושית התוס', דהנה הב"י ביור"ד (סי' רס"ב) כתב דאם מל בלילה אין צריך לחזור ולהטיף דם ברית עיי"ש, ולפי"ז מיושב קושית התוס' דכיון דבדיעבד יוצא גם בלילה לא מקרי מעשהז"ג ולכן צריך קרא דאותו ולא אותה עכ"ד.

ובשו"ת נחלת יוסף או"ח (סי' כ"ח אות ה') כתב, דזהו רק למ"ד דמצהב"ע הוא דרבנן או י"ל דל"ה זמן גרמא כיון דבדיעבד קיים המצוה, וצריכין קרא דאותו למעוטי נשים ממצות מילה, משא"כ למ"ד דס"ל מצהב"ע דאורייתא ואז בעשה המצוה אף בדיעבד לא קיים המצוה מכח מצהב"ע שפיר חשוב עיי"ז זמן גרמא עכ"ד.

אך התוס' (שם) תירצו דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום, וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה עיי"ש.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וכתב המהרש"א במסכת יומא (דף כ"ח) לתרץ, דיעקב אבינו ע"ה גירס כשנשאם, וממילא ל"ה אחיות כלל כדקיי"ל במסכת יבמות (דף כ"ב) דאין עריות אסורות לגרים, משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ול"ה קורבה, וממילא ה"נ ל"ה אחיות כלל מטעם זה עיי"ש, ועיין ביפה תואר בבראשית רבה (פרשה ט"ז-ט"ט), ובחזקוני (פרשה ל- סכ"ח), ובשו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ו).

ולכאורה יש להביא ראיה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דאיתא במסכת סוכה (דף כ"ט) דלולב הגזול פסול, והטעם איתא (דף פ"ג) דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', משלכם להוציא את השאול ואת הגזול. והקשו בתוס' (דף ל') דלמ"ל קרא דאינו יוצא בגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום דהו"ל מצוה הבא בעבירה, עכ"ק.

וכתב בספר שני המאורות (פרשת אמור) לתרץ קושית התוספות, דיש לומר דלכן צריכין הקרא דלכם, היכא דגוי גזל אתרוג ואח"כ נתגייר, כיון דאמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, לא חשבינן ליה מה שעשה בגיותו, ולא הוי מצוה הבא בעבירה, ומ"מ לא הוה לכם עכ"ד, מבואר מזה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ובגליון ישראל סבא (גליון ס"ה) כתב השפע חיים זצ"ל, דזה אי עולם מאמצעיתו נברא או מן הצדדין נבראו, תליא אי ס"ל שמים נבראו תחלה או הארץ נברא תחלה, דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ב), בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערותו, ואיתא במד"ר בראשית (פרשה א-ט"ו) ארשב"י שמים וארץ נבראו כאלפס וכסויה וכו' וכ"א במד"ר ויקרא (פרשה ל"א), ולפי"ז למ"ד דהארץ נברא תחלה שפיר י"ל דתחלת הבריאה היה באמצע העולם והיה מרחיב והולך עד שהעמידו הקב"ה, משא"כ למ"ד דשמים נברא תחלה וא"כ מיד בתחלה הוקף הארץ כמין כסוי א"כ לא שייך לומר דהארץ היה מרחיב והולך, וע"כ לדידה צ"ל דמן הצדדין נברא העולם עכ"ד.

ואיתא במסכת קידושין (דף מ"ג), וכבר היו ר' טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר"ט אמר מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מבער לידי מעשה עיי"ש, וביאר בעיון יעקב עמ"ס ברכות (דף כ"ז), דפלוגתתם תלוי אי אזלינן בתר התחלה או בתר סוף, דלמ"ד תלמוד גדול ס"ל דאזלינן בתר התחלה שהתלמוד הוא תחלת המעשה, ומ"ד דמעשה גדול מטעם שהתלמוד מביא לידי מעשה ס"ל דאזלינן בתר סוף עיי"ש.

ולכאורה י"ל דהמחלוקת אי עולם מצדדין נבראו או מאמצעיתו נבראו תלוי נמי בפלוגתת הנ"ל, דמאן דס"ל דמאמצעיתו נברא ס"ל דאזלינן בתר ההתחלה והעיקר, וכיון שירושלים הוא מקום המקודש ביותר, נבראת העולם משם, ומ"ד דמן הצדדין נבראו ס"ל דאזלינן בתר סוף, וע"כ מקום המקודש ביותר נברא בסוף.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"ב), גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ופליג אדר' אליעזר דאמר גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' עיי"ש, ועיין בתוס' יו"ט שם שכתב דהא דאמרינן דהפסוק אם לא בריתי יומם ולילה וגו' קאי על מילה הוא רק למ"ד דס"ל דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, משא"כ למ"ד דס"ל דמילה שלא בזמנה אינה נוהגת אלא ביום, א"א לומר דקאי על מילה עיי"ש.

ולכאורה י"ל דזה אי דרשינן קרא דאם לא בריתי וגו' על מצות מילה או על לימוד תורה תליא אי תלמוד גדול ממעשה או מעשה גדול מתלמוד, דאי ס"ל דתלמוד גדול ממעשה מסתברא לומר שבזכותה העולם עומד, משא"כ אי ס"ל מעשה גדול מתלמוד אפ"ל דקיום מצות מילה בפועל מעלתה גדולה יותר ובזכות מצות מילה העולם עומד.

אך עדיין צ"ב איזה התנצלות הוא בכך, אף דלא אכל אלא פחות מכזית הרי עבר על איסורא דאורייתא, דחצי שיעור אסור מן התורה, כדאיתא במסכת יומא (דף ע"ד) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא וכו' עיי"ש.

ובמל"מ הל' חמץ ומצה (פ"א-ה"ו) כתב, דר' יוחנן דס"ל חצי שיעור אסור מה"ת, ס"ל סתם אכילה בכל שהוא, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, ור"ל ס"ל סתם אכילה בכזית, ולכן ס"ל חצי שיעור מותר מה"ת עיי"ש.

וראיתי מכ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א די"ל דריו"ח אזיל לשיטתו, דבהל' שבועות (פ"ד-ה"א) כתב המל"מ בדעת הרמב"ן והר"ן דבלשון בני אדם אין אכילה אלא בכזית, ובפחות מכן לא מקרי אכילה רק טעימה עיי"ש, ולפי"ז ריו"ח לשיטתו דס"ל במסכת ע"ז (דף כ"ז) ובמסכת חולין (דף פ"א:) לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, כיון דבלשון תורה הו"ל אכילה בכ"ש, ורק לגבי עונש הוא רק בכזית דכן הוא הלכה למשה מסיני כדאיתא במסכת עירובין (דף ג:) , משא"כ ר"ל ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכילה הוא בכזית, ולכן ס"ל דבחצי שיעור ליכא איסור מה"ת, עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וכתב בספר שערי שמים (שער י"ז), דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ד), כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחותו ואחות אביו ואחות אחיו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיב), וחכ"א הרבה עריות יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויה) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כר' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגתא ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי בני נח לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומריבין מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכאשר יעקב התרעם על לאה על שרימתה אותו ושע"ז לא יוכל לקחת את רחל מחמת איסור שתי אחיות, על כך השיבה לו דח"ו לא בא ממשול מתחת ידך, דממך למדתי ענין זה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דהא אביך קרי לך עשיו וענית, דקסברת דשפיר עשית כמה שנטלת הברכות בערמה, משום דקנית הבכורה מעשיו, והקנין מהני אף דהוא דבר שלא בא לעולם, משום דקודם מ"ת מהני קנין בדבר שלא בא לעולם, והטעם משום דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, ומעתה ס"ל שמים נבראו תחילה, ומן הצדדין נברא העולם, ואזלינן בתר הסוף, ולפי"ז מעשה גדול מתלמוד, וקרא אם לא בריתי יומם ולילה קאי על מצות מילה, ולפי"ז מילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, ולפי"ז י"ל מצוה הבא בעבירה דאורייתא, ולפי"ז קשה למ"ל קרא דלכם להוציא את הגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום מצוה הבא בעבירה, וע"כ דנפמ"נ היכא שגזול כשהוא גוי ונתגייר, ומוכח מזה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וממילא ליכא אצלינו גדר שתי אחיות ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה ס"ה-ח), רבי חנינא בר פפא פתח, רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך וגו', א"ר חנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אלינו בשבילנו, למה כהו עיניו של יצחק, כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות עיי"ש.

אך בספר פלח הרימון (כללי הספר כלל שני) כתב וז"ל, שהיה מן הראוי שיהא יצחק נשחט ונשפך דמו, מפני שאיהו מגילגולא דאדם הראשון שנצטווה על אכילת עץ הדעת, כדכתיב כי ביום אכלך ממנו מות תמות וכו', וכשאכל מעץ הדעת גרם מיתה לכל העולם ושפך דמו של עולם, ושופך דם האדם באדם דמו ישפך לפיכך הוצרך למסור נפשו לטבח, ועל כן כהו עיניו דסומא חשוב כמת עיי"ש.

ולפי"ז אי אמרינן דאכילת עץ הדעת נחשב לאדם הראשון לחטא ונתחייב על כך, ומעתה י"ל דלכן כהו עיני יצחק, ולא משום שיבוא יעקב ויקבל הברכות, משא"כ אי נימא דאדם הראשון יש לו אמתלא על מה שאכל מעץ הדעת, אז לכן כהו עיני יצחק כדי שיעקב יקבל הברכות.

ואיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-כ"ב) אכלתי לא כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל עוד, וכתב הידי משה לפרש דאדה"ר בא אמתלא דאין עליו עון כמה שאכל מעץ הדעת כי אכל רק פחות מכשיעור שאינו בגדר אכילה, וז"ש אכלתי אולם כדי להתחייב הייתי נצרך לאכול עוד להשלים השיעור עיי"ש, ועיין בספר יושב אהלים (דף ב. מדפח"ס) שהביא כן מהעשרה מאמרות עיי"ש.

תשובה שנמשלה למים, ולכמה דעות נרמז בבריאת האורה זו תשובה, ונפקא מינה בין אלו השני דעות כתבו המפ', דאי אמרינן דתשובה קדמה לבריאת העולם, אז התשובה מהני על כל העבירות שבעולם אף על אלו השלשה, דאין שייך להגביל שום ענין לומר דעל דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני, כיון דלא היה שום דבר בעולם אז, ואין לתפוס שום מקום וגבול, ובריה בפני עצמה היתה התשובה על כל מה שיכרא, אבל אי תשובה נברא ביום הראשון שאז הכל נברא כדרשינן את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, ואז שייך להגביל ולומר על דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני עכ"ד.

אך הא מילתא דתשובה קדמה לעולם תליא בפלוגתא, דאיתא במדרש רבה בראשית (פ' א-ז) ששה דברים קדמו לעולם וכו', ר' אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומאותה שעה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם עיי"ש, וכתב ביפה תואר (שם ס"ה ה) ד"ה אף התשובה, דפליגי אי דרשינן סמוכין, דהת"ק לא דריש סמוכין ותשב אנוש עד דכא אינו דבוק עם בטרם הרים ילדו, ולכן לא מני דגם תשובה קדמה לבריאת העולם, ור' אהבה בר"ז ס"ל דרשינן סמוכין וכתוב בטרם הרים ילדו וכו' תשב אנוש עד דכא שמע מינה דתשובה קודמת לבריאת העולם עכ"ד.

והנה לבן אמר ליעקב לא יעשה כן במקומינו לתת הבכירה לפני הצעירה, ודקדק בבנין דוד (אות ל"א) על מה שאמר במקומינו עיי"ש, וביציב פתגם כתב, דהנה כבר הקשו המפ' על יעקב עצמו מפני מה לא הקפיד בכך ורצה ליקח רחל הצעירה קודם נישואי לאה הבכירה, וי"ל דבשו"ת מהרש"ם (ת"ג ס"י קל"ח) האריך לדון בהך דינא דלא יעשה כן במקומינו אם זה שייך גם באחים, ויש שכתבו דדוקא צעירה לפני הבכירה היא דיש למנוע כיון דנשים אינן מצוות על מצוות פו"ר יש לה להמתין מפני כבוד אחותה הגדולה, משא"כ בבנים כיון שכל אחד לעצמו מצווה על מצות פו"ר מהיכי תיתי שישב בטל ממצוותו ויתעכב בשביל אחיו הגדול עיי"ש.

ובשו"ע אבהע"ז (ס"א סעיף י"ג) כתב המחבר, אשה אינה מצווה על פו"ר, וכתב הרמ"א יש אומרים דלא תעמוד בלא איש משום חשדא עיי"ש, ובבאר היטב הקשה מהא דכתב הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (פכ"א הל' כ"ח) דרשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס עיי"ש, והברכי יוסף על אבהע"ז (ס"א א' ס"ז) האריך בזה, והביא מש"כ בשו"ת הר"ן (שאלה ל"ב) בענין אם אשה נדרה לאסור על עצמה להתקדש, וכתב הר"ן וז"ל, אמנם מצאתי בתשובת שאלה לרב ר' דן ז"ל דאמר, דאע"ג דקיי"ל דאתתא לא מיפקדא אפו"ר, אומר אני דאפ"ה אית לה מצוה אע"ג דאינה מצווה ועושה, וכיון דאית לה נמי מצוה קלה נראה להתירה אפילו על דעת רבים ולא אמרינן אפילו על דעת רבים אין לו הפרה אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה אפילו היתרא לא בעי עיי"ש בר"ן מה שהאריך בזה.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכאשר התרעם יעקב על לאה על שהציגה עצמה כרחל, והיינו דחשש שנכשל באיסור שתי אחיות, על כך השיבה לו לאה דח"ו לא בא מכשול תחת ידך, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, אך קשה מנלן דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וענתה בחכמתה ואמרה, ממך למדתי, שהרי מ"ט אביך קרית לך עשיו וענית, כי ידעת שראוי אתה שיחולו ברכות על ראשך דכן הוא רצון הקב"ה, שהרי מהאי טעמא כהו עיני של יצחק, דאי"ל דמחמת חטאו של אדם הראשון כהו עיני, דס"ל דאין לחשוב על אדה"ר שום חטא, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכילה הוא בכזית, ולכן ס"ל דבחיצי שיעור ליכא איסור מה"ת, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וממילא ליכא אצלנו איסור שתי אחיות ודו"ק.

ג) עוי"ל, דבפרשת תולדות (פרשה כ"ה-ל"א) עה"פ ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך לי, פירש"י, לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, והוא במדרש רבה (פרשה ס"ג-ס"ד), מה ראה אבינו יעקב שמסר נפשו על הבכורה, דתנינן בזבחים (דף ק"ב:) עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורים, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, אמר יהיה רשע זה עומד ומקריב לפיכך נתן נפשו על הבכורה עיי"ש, ולכאורה למה הוכרח למסור נפשו לקנות הבכורה ממנו, והלא יותר טוב היה ראוי למסור נפשו להחזירנו למוטב שישוב בתשובה ויהא ראוי לעבודה.

אך י"ל, דאיתא במדרש רבה (פרשה ס"ה-א), ויהי עשו בן ארבעים שנה, דכל מ' שנה היה עשו צד נשים תחת בעליהם ומענה אותם, וכיון שהגיע לארבעים שנה דימה עצמו לאביו, אמר מה אבא נשא אשה בן ארבעים שנה, אף אני נושא אשה בן ארבעים שנה עיי"ש, ואיתא במסכת חגיגה (דף ט), תניא, ר"ש בן מנסיא אומר, גונב אדם אפשר שיחזיר גנבו ויתקן, גוזל אדם אפשר שיחזיר גזלו ויתקן, אבל הבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו (אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה), וע"ז קאי קרא מצוות לא יוכל לתקן עיי"ש, ולפי"ז לא מהני תשובה לעשו, ולכן לא מסר נפשו להחזירנו למוטב.

ובספר סמיכת חכמים בסמיכות מסכת סוטה למסכת קידושין (דף פ"ו. מדרפה"ס) כתב, דדבר זה אי מהני תשובה על שלש עבירות החמורות במחלוקת שנויה, דכתיב תשב אנוש עד דכא, דכ"א נוטריקון דם כופר אשת איש, והיינו ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים, חד אמר עד ולא עד בכלל ועל אלו הג' עבירות לא מהני תשובה, וחד אמר עד ועד בכלל ואכל מילי מהני תשובה אף על אלו השלש עבירות, ופלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת, דלפי דעת הגמ' במסכת פסחים (דף נ"ד) תשובה נבראת קודם שנברא העולם, שהיא אחד משבעה שנבראו קודם שנברא העולם, ולדעת כמה מדרשים תשובה נבראת ביום הראשון לבריאה, ונרמז בקרא ורוח אלקים מרחפת על פני המים בזכות

ואיתא בקידושין (מ"א). האשה מתקדשת בה ובשלוחה, ופריך השתא בה מקדשא שלוחה מיבעי, ומשני מצוה בה יותר מבשלוחה, וכתב הר"ן (דף ט"ז: מדפי הרי"ף) ואפי"ה אשמעינן מתניתין דמצוה בה יותר מבשלוחה, דאע"ג דאשה אינה מצווה על פו"ר, מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו עכ"ל, ומבואר מדבריו דכיון דהבעל אי אפשר לקיים המצוה רק באופן שגם אחרים משתתפים אתו, רמיא המצוה גם על האשה לסייע לו שיהא בידו לקיים המצוה, [ועיין בהפלאה עמ"ס כתובות (כ"ד:)] שכתב לחדש, דמצות ברכת כהנים מוטל גם על הישראלים, שמצווים להתברך מפי הכהנים, מאחר ואי אפשר לכהנים לקיים מצות נשיאת כפים בלתי הישראלים המתברכים, ממילא גם הם בכלל המצוה.]

וי"ל דיעקב סבר דאף שהאשה אינה מצווה על פו"ר, מ"מ כיון שמסייעת לאישה לקיים המצוה היא בכלל המצוה, על כן אין לה להתעכב מלקיים מצוה זו של סיוע לאיש לקיים מצות פו"ר בשביל אחותה הבכירה, ומה"ט לא חשש יעקב להקדים הצעירה לפני הבכירה דבכה"ג אמרינן וריזין מקדימין למצות.

אלא שכבר דנו המפ' אם ב"נ מצווה על מצות פו"ר, ואם אמרינן דב"נ אינו מצווה על מצות פו"ר, א"כ אצל יעקב שהיה עדיין תורת ב"נ עליו לא היה שייך כל האמור, דשוב י"ל שיש לה להמתין מפני כבוד אחותה הגדולה, כיון שאינן בכלל המצוה, וזהו מה שאמר לו לבן לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה, היינו שבמקומינו הוכרעה ההלכה דב"נ אינו מצווה על מצות פו"ר, ולכן לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה עכ"ד השפ"ע חיים זצ"ל.

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"ב), איתמר, היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר, ר' יוחנן אמר קיים פריה ורביה, ריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה, ריו"ח אמר קיים פריה ורביה דהא הוה ליה, ור"ל אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואזדו לטעמייהו, דאיתמר היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר, ריו"ח אמר אין לו בכור לנחלה דהא הוה ליה ראשית אונן, ור"ל אמר יש לו בכור לנחלה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וצריכא, דאי אשמעינן בההיא קמייתא, בההיא קאמר ריו"ח משום דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו, אבל לענין נחלה דלאו בני נחלה נינהו אימא מודי ליה לר"ל וכו' עיי"ש.

והקשו התוס' (ד"ה בני), מהא דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט:), כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, ופריך והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו, ונשנית בסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, לישראל נאמרה ולא לבני נח, ומשני הוה לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ולכן נשנית בסיני ולא למצות פו"ר עיי"ש, ומשמע דב"נ לאו בני פו"ר נינהו, והאיך קאמר ריו"ח דב"נ בני פו"ר נינהו עכ"ק התוס' עיי"ש.

ותירץ בפרדס דוד (פ' נח), דלכאורה קשה ג"כ לדעת הסמ"ג (מובא במל"מ פ"י בה' מלכים) דס"ל דב"נ מצווים בפו"ר, הא מש"ס דסנהדרין מוכח דאינן מצווין, אך י"ל דלכאורה קשה מאי פריך והרי פו"ר דפשיטא ליה דב"נ אינן מצווין על פו"ר, משום דלא נמנה בהדי הו' מצות, מהא דאיתא בסנהדרין (סו) אמר ריו"ח עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה ולא להם, ופריך וליחשבה גבי שבע מצות, ומשני למ"ד לנו מורשה ולא להם מיגזל קא גזיל ליה והוי בכלל גזל, ולמ"ד מאורסה דינו כנערה המאורסה והוי בכלל עריות עיי"ש.

ולפי"מ דאיתא ביבמות (דף ס"ג:), תניא, ר' אליעזר אומר כל מי שאין עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים, שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתוב בתריה ואתם פרו ורבו עיי"ש, וא"כ י"ל דבאמת ב"נ מצווה על מצות פו"ר, והא דלא חשיב לה בכלל ז' מצות, משום דהוא בכלל שפיכת דמים, כמו דמשני גבי עכו"ם שעוסק בתורה, ועכצ"ל דהגמרא בסנהדרין ל"ל הך דרשא ומשו"ה פריך דמדלא מני בהדי ז' מצוות משמע דאינם מצווים, אך ביבמות דקאי לשיטת ריו"ח שפיר י"ל דב"נ מצווה על מצות פו"ר, והא דלא נמנה בכלל הו' מצות, משום דהוא בכלל רציחה הוא מדרשא דסמוכים הנ"ל עכ"ד.

היוצא לנו מזה דריו"ח ס"ל דדרשינן סמוכין, ולכן ס"ל דב"נ מצווה אפו"ר, והא דלא חשבינהו למצוה לתודיה, משום דנכלל בכלל שפיכת דמים, ור"ל ס"ל דלא דרשינן סמוכין ופו"ר לא נכלל בכלל שפיכת דמים, ואי אמרינן דב"נ מצווה על פו"ר הו"ל למימני לתודיה, וע"כ דב"נ אינו מצווה על פו"ר.

ולכן כשהתרעם יעקב על לאה לאמר רמאית בת רמאי, השיבתו ממך למדתי, שהרי אביך קרית לך עשיו וענית, וטעמא לפי שקנית את הבכורה, והטעם דקנית את הבכורה שלא יהא רשע זה עומד ומקריב, ולכאורה הלא יותר טוב היתה להתזירו למוטב ויעשה תשובה, ויהא ראוי לעבודה, וע"כ דלא מהני תשובה דעל שלש עבירות החמורות לא מהני תשובה, משום דתשובה נברא ביום ראשון וכנ"ל, ולפי"ז לא דרשינן סמוכין, ולפי"ז פו"ר לא הוי בכלל שפיכת דמים, וב"נ אינו מצווה על מצות פו"ר, ומעתה לא היה ראוי לך להקדים את הצעירה לפני הבכירה ודו"ק.

ד' עוי"ל, דהנה על קושיא הנ"ל דנימא דמכירת הבכורה לא מהני משום דהו"ל דבר שלא בא לעולם, כתב האור החיים הקדוש (פ' תולדות) עה"פ ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו ליעקב וז"ל, טעם שהוצרך לשבועה, להיות כי יש בבכורה פרטים שהם דברים שאין בהם ממש, כמו הכבוד והמעלה, שעליהם הקפיד יעקב לעבודת בית אלקיננו שהיא בבכורות, וכפי תורתנו הקדושה, אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה דבר שאין בו ממש כידוע. [עיי"ן מס' ב"ב (דף קמ"ז:)] וברמב"ם הל' מכירה (פכ"ב-ה"ג-י"ד).

ובגליון הש"ס הקשה הגרע"א זצ"ל, דיש לעיין למה אומרים לו הבא קרבן שלם, וכי מחוייב הוא בכך להביא קרבן שלם אף בנדר ואמר הרי עלי אפי"ה הרי אין בן נח מצווה על לאו דלא יחל ועל מוצא שפתיך, רק דברוצה להביא מחוסר אבר אמרינן לו אל תביא, אבל להביא אחרת מנ"ל עכ"ל, הרי דהגרע"א ס"ל בפשיטות דב"נ אינו מצווה בכל יחל.

ובמל"מ ה' מלכים (פ"י ה"ז) ד"ה ודע, ציין לדברי התוס' דמשמע מדבריהם דבני נח מצווין בכל יחל, ותמה על דבריהם דמנלן, והארץ טובא בהאי ענינא, והביא שמצא דאיפלוגי בזה בירושלמי נזיר (פ"ט ה"א), דאיתא התם, מה מיעטת בו (דבנדרים כתיב לבני ישראל לאמור), ישראל בכל יחל ואין העכו"ם בכל יחל (ופלגי ר' יונה ר' יוסי לענין מה מיעטיה קרא), אמר ר' יונה ישראל יש להן היתר חכם, עכו"ם אין להן היתר חכם, (דנפקא לן היתר חכם מדכתיב לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו, דזה נוהג רק בישראל משא"כ עכו"ם לא שייך בהם התרה על נדרם), אמר ר' יוסי ישראל צריכין היתר חכם והעכו"ם אין צריכין היתר חכם (דאינו צריך היתר חכם מיעטיה קרא שהוא מיחל בעצמו את נדרו), ואתייה דר' יוסי כדר' אבהו, חדא נכרית אתת לגבי רבי אבהו (לשאול על נדרה), אמר לאבימי בר טובי, פוק ופתח לה בנולד (משום דסבר דאינה צריכה היתר חכם שהרי אין פותחין בנולד), ודרבי יונה כרבי אחא, דאמר הוא לבן הוא כושן רשעתיים (שופטים ג-ח), ולמה נקרא שמו כושן רשעתיים, שעשה שתי רשעות, אחת שחילל את השבועה (שנשבע ליעקב אבינו בכריתות ברית השלום אלמא דחל השבועה על עכו"ם מוקרי לה רשעת ומדררש שחילל את השבועה ש"מ שאין מועיל לו התרה), ואחת ששיעבד בישראל שמונה שנה וכו' עיי"ש.

היוצא לנו מזה דנחלקו אמוראי אי ב"נ הוי בכלל כל יחל, ולפי"ז מה דמועיל השבועה של עשו א"ש אי ס"ל דבן נח מצווה על כל יחל, אז י"ל דלכך היה מועיל השבועה של עשו דבכך סמכא דעתיה וגמר ומקני בכל גווני, משא"כ אי ס"ל דבני נח אינו מצווה על כל יחל אין בשבועתו כלום ולא קנה יעקב הבכורה, עיין בספר בנין דוד פרשת תולדות (אות ל"ו).

ובספר יציב פתגם (פרשת בשלה) כתב, די"ל דזה תליא אי עכו"ם קרואים אדם או לא, דבקרא כתיב (ויקרא ה-ד) לכל אשר יבטא האדם בשבועה, ואי ס"ל דגם עכו"ם נקראים אדם אז י"ל דגם ב"נ הוא בכלל נדרים ושבועות, משא"כ אי ס"ל דאינם קרואים אדם עיי"ש.

וברש"י עה"ת פרשת לך (י"ג-י) עה"פ ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט והכנעני והפריזי אז יושב בארץ כתב, לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט בן אחיו יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין עכ"ד.

לזה נתחכם לזכות בדבר על ידי שבועה, וכן היא הסכמת פוסקי התורה, [עייין ביור"ד הל' שבועות (ס"ו הל"ט ס"א)], כי השבועה חלה בין על דבר שיש בו ממש ובין על דבר שאין בו ממש, והוא אומרו השבעה לי, והנה שבועה זו לא תספיק לקנין דבר שלא בא לעולם, כי טעם דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם היא לצד דלא סמכא דעתיה דלוקח וכו', וכן מוכח במסכת ב"מ (דף ס"ו), אבל אם היה דעתו סומכת היה נקנה, ושבועה לא תועיל בזה וכו'.

שוב בא לידי ספר הריב"ש (ס"ו שכ"ה) וז"ל, כתבת שראית ר"י בן הרא"ש שכתב בשם אביו דמקנה דשלב"ל אם נשבע קנה וכו' וראיתו ממכירת הבכורה שמכר עשו ליעקב וכתיב השבעה לי ע"כ, תשובה, לא הרא"ש ולא ר"י בנו חתימי עלה, ואין לתלות בגברי ררבי סברא כזו שאין לה על מה שתסמוך וכו', והשבועה היתה לרווחא דמילתא שלא יערער לפי שהיה איש זרוע ע"כ, והן דברינו עצמן, אלא שהריב"ש לא התבונן לתת טעם שהוצרך שבועת עשו כמו שכתבתי עכ"ל.

אך כפי' הטור עה"ת (בראשית כ"ה ל"א) כתב וז"ל, וא"א הרא"ש ז"ל מדקדק מכאן, מי שמוכר לחבירו דבר שאין הקנין חל עליו, כגון מה שאירש מאבא, או מי שמוכר מלוה על פה שיש לו על אחרים שאינה נמכרת, ונשבע עליו, שהמכר חל מכה השבועה, לא מיבעיא שכופין אותו לקיימו בשביל שבועתו, אלא אפילו שם מכר עליו, כדחזינא הכא דקרי ליה מכר בשביל השבועה עכ"ל, ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ג (ח"ב ס" קס"א) שהאר"י בדברי הריב"ש, עכ"פ מבואר דהטעם שחלה מכירת הבכורה אעפ"י שהיתה דבר שאין בה ממש ודבר שלא בא לעולם, משום השבועה.

ואיתא בילקוט פרשת מטות (רמז תשפ"א), אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור, בני ישראל עוברין בכל יחל ואין עכו"ם עוברין בכל יחל עיי"ש, אך הא דממעטינן דאין עכו"ם מוזהרין בכל יחל אינו דבר השווה לכל, דהתוס' בנזיר (ס"א:) ד"ה הניחא כתבו, דב"נ אינו בכל יחל עיי"ש, אך בע"ז (ה) איתא, א"ר אלעזר, מנין למחוסר אבר דאסור לבני נח (להקריב לגבוה ודומיא דקרבתו שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן), דכתיב ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' (על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן דכתיב ויקח מכל בהמה הטהורה וגו'), אמרה תורה הבא בהמה שחיינן ראשי אברים שלה וכו' עיי"ש.

והקשו התוס' (ד"ה מנין) וז"ל, ותימה מ"ט לא חשיב ליה בהדי ז' מצות שנצטוו ויתחייבו עליו מיתה, ואין לומר משום דאזהרתיה לא כתיבא בהדיא, הא מכלל הן אתה שומע לאו, כדדרשינן מכל עץ הגן אכל תאכל ולא גזל, ודבק באשתו ולא באשת חבירו, אלא י"ל דהאי קום עשה הוא, דמאיש איש מרבינן שהעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל, ואם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום והבא קרבן שלם וקום ועשה לא קחשיב עכ"ל, ומשמע דגם ב"נ מצווה בכל יחל דהרי בלא"ה לא היה חייב להביא קרבנו.

ומן הטעם הזה איתא (בוהר חדש) מתה רחל בכניסתה לא"י כדי שלא יבוא יעקב לא"י עם שתי אחיות, וכן כתב הרמב"ן בפ' יוחי (חג-י) עיי"ש.

וכתב בספר זכרון יעקב (פ' יוחי) דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בא"י ולא בחו"ל א"ש אם אמרינן דארץ ישראל הוה מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה בה קדושת ארץ ישראל, אז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא קיימו את התורה רק בארץ ישראל, משא"כ אם אמרינן דארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היתה בה עדיין קדושת א"י, א"כ מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בא"י קיימו התורה ולא בחו"ל, דאז לא שייך לומר דאיכא נפק"מ בין חו"ל לא"י עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכאשר התרעם יעקב על לאה על שהציגה עצמה כרחל, והיינו דחשש שנכשל באיסור שתי אחיות, על כך השיבה לו לאה דח"ו לא בא מכשול תחת ירך, וממך למדתי דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דהא אביך קרית לך עשו וענית, דקסברת דשפיר עשית במה שנטלת הברכות בערמה, משום דקנית הבכורה מעשיו, והקנין מהני אף דהוא דבר שלא בא לעולם, דמהני משום השבועה, ומינה דב"נ מצווה בכל יחל, דגם עכו"ם קרוין אדם, ועכו"ם מותר ללמוד תורה, ומהשתא שפיר נקטינן הכלל דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, דלא לא קשיא מידי מהא דלימוד התורה, ולפי"ז בהכרח צ"ל דהא דלא קשיא מיפ"ת דהותרה רק לישראל, דשאני התם דלאו בני כיבוש נינהו, וכיון דעכו"ם לאו בני כיבוש נינהו שפיר הו"ל ארץ ישראל מוחזקת, ולפי"ז דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, והאבות אינן מקיימין התורה בחו"ל רק באר"י, וממילא ליכא אצלנו איסור שתי אחיות ודו"ק.

ה) עוי"ל, דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה ס"ה-ה), רבי חנינא בר פפא פתח, רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך וגו', א"ר חנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אלינו בשבילנו, למה כהו עיניו של יצחק, כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות עיי"ש, אך בספר פלח הרימון (כללי הספר כלל שני) כתב וז"ל, שהיה מן הראוי שיהא יצחק נשחט ונשפך דמו, מפני שאיהו מגילגולא דאדם הראשון שנצטווה על אכילת עץ הדעת, כדכתיב כי ביום אכלך ממנו מות תמות וכו', וכשאכל מעץ הדעת גרם מיתה לכל העולם ושפך דמו של עולם, ושופך דם האדם באדם דמו ישפך לפיכך הוצרך למסור נפשו לטבח, ועל כן כהו עיניו דסומא חשוב כמת עיי"ש.

ולפי"ז אי אמרינן דאכילת עץ הדעת נחשב לאדם הראשון לחטא ונתחייב על כך, ומעתה י"ל דלכן כהו עיני יצחק, ולא משום שיבוא יעקב ויקבל הברכות, משא"כ אי נימא דאדם הראשון יש לו אמתלא על מה שאכל מעץ הדעת, אז לכן כהו עיני יצחק כדי שיעקב יקבל הברכות.

אמנם לעיל בפסוק (י"ב-ו) והכנעני אז בארץ פרש"י, שהיה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו וכו' עיי"ש, ונמצא לפי"ז שבאמת היתה הארץ ביד אברם שהוא מזרעו של שם, אלא שהכנעני היה כובשה ממנו בכיבוש מלחמה.

וראיתי מבעל השפע חיים צ"ל דזה אי ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או אינה מוחזקת תליא בזה, דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט), כל דבר שנאמר לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח, ומקשינן אדרבה מדלא נשנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל (לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל), ומשני ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ולא, והרי יפת תואר דלישראל מותר ולעכו"ם אסור, התם משום דלאו בני כיבוש נינהו (לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש) עיי"ש, ומעתה אי אמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ומוכח דעכו"ם לאו בני כיבוש מלחמה נינהו, ולפי"ז לא זכו בה הכנעני ע"י הכיבוש, וא"כ נשארה הארץ ביד בני שם, וזכה אברהם בנחלת הארץ כשהבטיחו הקב"ה אף שהיה הכנעני בארץ, וממילא ארץ ישראל היתה מוחזקת בידם, משא"כ אי לא אמרינן מי איכא מידי וכו', אז י"ל דעכו"ם בני כיבוש מלחמה נינהו, וקנאה הכנעני לארץ ע"י כיבושם, א"כ לא היתה הארץ מוחזקת ביד אבותינו עכ"ד, ועיין שארית יעקב (פרשת שלח ד"ה וזה טעם).

ואיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט), היה ר' מאיר אומר מניין שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם, הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, וכתב רשיו"ל (ד"ה האדם) וז"ל, ר"מ דלית ליה אתם קרוין אדם ולא עכו"ם קרוין אדם ור"ש היא דדרש לה במסכת יבמות עכ"ל.

והתוס' במסכת חולין (דף ל"ג) ד"ה אחד הקשו, מהא דעכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה, נימא מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור עיי"ש, ובספר עיר דוד (אות שמ"ב) כתב, דאכן הא מילתא תליא בפלוגתא דר"ש ור"מ, דאליבא דר"מ דדריש דנכרי העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, לדידיה שפיר רשאי נכרי ללמוד תורה משום דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, משא"כ לר"ש דס"ל אתם קרוין אדם ולדידיה נכרי אסור בלימוד התורה ולא ס"ל להאי כללא דמי איכא מידי וכו', ויתכן שיהא איסור לעכו"ם אפילו במילתא דשריא לישראל עיי"ש.

והרמב"ן (פ' תולדות פרשה כ"ו-ה) כתב הטעם דלקח יעקב שתי אחיות אף דעתידה התורה לאסור, משום דהאבות לא קיימו התורה אלא בארץ ישראל ולא בחו"ל, ולכן לקח יעקב שתי אחיות בחו"ל, ועמרם לקח את יוכבד דודתו בחו"ל עיי"ש,

והנה אי טיגון אסור בבשר בחלב כתב בפליתא (סי' פ"ז סק"ב) ובמשען המים (ש), דתליא בפלוגתא אי יש אם למסורת או למקרא, דבסנהדרין (דף ט.) איתא, לא תבשל גדי בחלב אמו יכול בחלב היינו מנ"ל דהתורה אסרה בשר בחלב דילמא אסור לבשל בחלב, ואמרינן שם דלמ"ד יש אם למקרא לק"מ דהרי המקרא הוא בחלב, וקושית הגמ' הוא רק למאן דס"ל יש אם למסורת, ומסיק הגמ' אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא תבשל גדי דרך בישול אסרה תורה, פ"י מדאפקיה קרא בלשון בישול עכ"ל דהתורה אסרה בחלב דאיכא בישול ולא בחלב דלאו בישול הוא אלא טיגון.

והנה למ"ד יש אם למקרא ופשטיה דקרא מוכח דהתורה אסרה בחלב אפשר לומר דלא תבשל דאסרה תורה גם טיגון הוא בכלל, משא"כ למ"ד יש אם למסורת, דהא דידעינן איסור בשר בחלב הוא משום דאפקיה קרא בלשון בישול, לאפוקי חלב שאינו בישול אלא טיגון מוכח דדוקא בישול אסרה תורה ולא טיגון, ולפי"ז למ"ד יש אם למקרא וגם טיגון אסור עברו המלאכים על איסור בשר בחלב, משא"כ למ"ד יש אם למסורת שפיר אכלו בהיתר, ולפי"ז כשנדחו המלאכים מלקבל התורה מטעם שאכלו בשר בחלב עכ"ל דגם טיגון אסור ויש אם למקרא עיי"ש.

והנה לבן אמר ליעקב לא יעשה כן במקומינו לתת הבכירה לפני הצעירה, וביציב פתגם (בפרשתן) כתב, דהקשו המפ' על יעקב עצמו מפני מה לא הקפיד בכך ורצה ליקח רחל הצעירה קודם נישואי לאה הבכירה, וי"ל דהנה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קל"ו) האריך לדון בהך דינא דלא יעשה כן במקומינו אם זה שייך גם באחים, ויש שכתבו דדוקא צעירה לפני הבכירה היא דיש למנוע כיון דנשים אינן מצוות על מצוות פו"ר יש לה להמתין מפני כבוד אחותה הגדולה, משא"כ בבנים כיון שכל אחד לעצמו מצווה על מצוות פו"ר מהיכי תיתי שישב בטל ממצוותו ויתעכב בשביל אחיו הגדול, ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל דנשים חייבות בפו"ר, ולכן רצה לישא את רחל לפני לאה עיי"ש.

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"ה), האיש מצווה על פו"ר אבל לא האשה, ר' יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו, ואמרינן בגמרא מנא הני מילי (דנשים אינן מצויין), אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון אמר קרא ומלאו את הארץ וכבשוה, איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש, אדרבה וכבשוה תרתי משמע, אמר רב נחמן בר' יצחק וכבשה כתיב עיי"ש, וכתב הנובי" בספרו דורש לציון (סוף דרוש י"א) דזה תליא אי אמרינן יש אם למקרא או למסורת, דלמ"ד יש אם למסורת אז נשים פטורות משום וכבשה כתיב, משא"כ למ"ד יש אם למקרא אז נשים חייבות בפו"ר, דהא קרינן וכבשוה והקרי תרתי משמע עיי"ש וכ"כ בחידושי הגרשוני (סוף פ"ב), ובמסכת כריתות (דף י"ח). איתא דר"מ ס"ל יש אם למסורת עיי"ש.

וכבר נתחבטו בה כל חכמי לב לבאר התמיה הנשגבה על אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, שנצטווה על מצוה קלה אחת בלבד, מפרי העץ אשר בתוך הגן לא תאכלו, והיתכן שלא עמד בה ועבר על מאמר פי ה' ואכל מעץ הדעת, וידידי הרה"ח מוהר"ר שלמה יעקב געלבמאן ע"ה אמר לי בשם הרה"ק ר' שמעון מלעלוב זי"ע, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח) דכשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו וכו' מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הודך על השמים וכו' אך משה אמר להם כלום יצה"ר יש לכם וכו' עיי"ש.

וכתבו המפרשים דטענתם היתה שהתורה נתתן להם מכח דינא דבר מצרא דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין, [עיי' בבב"ב במאמרים לחג השבועות (מ"ב אות י"ט)], והטעם דלא קבלו המלאכים את התורה, משום שאין להמלאכים יצר הרע, והיצה"ר בא לו לאדה"ר כשאכל מעץ הדעת כמש"כ רשיז"ל (פרשה ב-כ"ה) עה"פ ולא יתבששו וז"ל, שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע ואעפ"י שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע עכ"ל, ולכן אכל מעץ הדעת כדי שעי"ז יקבלו ישראל את התורה ולא המלאכים עכ"ד.

אך איתא במדרש רבה שמות (פ' כ"ח-א) באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמרו להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו' עיי"ש, ובדעת זקנים (פרשת וירא) כתב בשם המדרש דהמלאכים אכלו בשר בחלב אצל אברהם, וזהו שאמר להם הקב"ה והלא אתם אכלתם בשר בחלב אצל אברהם וכתיב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, ולפי"ז אין לאדה"ר אמתלא דאכל מעץ הדעת כדי שהמלאכים לא יקבלו את התורה, דבלא"ה לא יקבלו את התורה כיון דאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו.

וכתב בספר משען המים (פרשת מטות) ובדברי יואל לסוכות (דף קמ"ה) דהבשר בחלב שהמלאכים אכלו היתה על ידי טיגון ולא על ידי בישול, ומביא דברי המדר"ר בראשית (פרשה מ"ח-ט"ו) א"ר חנינא המעולה אחד מששים בחלב והבינוני אחד מארבעים והקיבר אחד מעשרים, ומבאר כוונת המדרש עפימש"כ היפה תואר דבאמת לא הביא אברהם את החלב כדי לאכול, רק להראות לפניהם חלב השמן שממנו הוציא החמאה, וזהו כוונת המדרש, שהביא אברהם חמאה המעולה שהוא אחד מששים בחלב עיי"ש, ולפי"ז נמצא דאכלו הבשר ע"י טיגון בחמאה ולא ע"י בישול בחלב, ומה שכתוב ויקח חמאה וחלב, לא היה כדי לאכול שניהם דרך החמאה היה לאכילה והחלב הביא רק להראות.



ואיתא במסכת אבות (פ"ג משנה י"ד) חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזובו עי"ש, הרי דהתורה ניתן לישראל מפני שהן חביבין, ומינה דמעלת החביב עדיף ממעלת המוקדם.

ובספר פני יצחק (ח"ו דף ב') כתב לסתור טענת המלאכים דהתורה שייכת להם משום דינא דבר מיצרא, דנקטינן מעשה גדול מתלמוד, והמלאכים אי אפשר להם לקיים התורה אלא ע"י תלמוד ולא על ידי מעשה, וכבר פסק הרמ"א בחו"מ (סי' קע"ה סכ"ג) דכל היכא דאיכא פסידא למוכר ליכא טענת בר מיצרא, וכיון שאי אפשר להמלאכים לקיים התורה במעשה איכא פסידא למוכר עכ"ד, וכ"כ בספר מעשה רוקח פרשת בראשית (דף א') עי"ש, ומעתה ליכא ראייה דמעלת חביב עדיף.

ואיתא במסכת קידושין (דף ט'), וכבר היו ר' טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר"ט אמר מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מבער לידי מעשה עי"ש, וביאר בעיון יעקב עמ"ס ברכות (דף כ"ז), דפלוגתתם תלוי אי אזלינן בתר התחלה או בתר סוף, דלמ"ד תלמוד גדול ס"ל דאזלינן בתר התחלה שהתלמוד הוא תחלת המעשה, ומ"ד דמעשה גדול מטעם שהתלמוד מביא לידי מעשה ס"ל דאזלינן בתר סוף עי"ש.

והנה המהרש"א ביומא (כ"ח:) כתב, דלכך נשא יעקב שתי אחיות, משום דרחל נתקדשה לו ראשונה בעבודת שבעה שנים, ושוב נתקדשה גם לאה בביאה על ידי ערמת לבן, ואח"כ לא הוציא אחת מהן משום דבר שעתידיה התורה לאסור, דאם היה חש לכך היתה גם השניה נאסרת עליו מחמת אחות גרושתו עכ"ד.

ובספר שתי ידות (פרשת וישב) ובספר כסף נבחר (פרשת וישב) כתבו, דזה א"ש, למאן דס"ל אינה לשכירות אלא לבסוף דאז הוי שכר עבודה קידושין, משא"כ למאן דס"ל ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, ולדידיה המקדש אשה בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת, משום דכל פרוטה ופרוטה הו"ל מלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת כדאיתא במסכת קידושין (דף מ"ח:) וכיון דיעקב קידש את רחל בשכר שאעשה עמך, כמו שאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה, לא הוי קידושין כלל, ועתה שלבן רימה את יעקב ונתן לו את לאה, א"כ נשא את לאה בהיתר, ובנשאו אח"כ את רחל הנשואין שלה הוא באיסור שתי אחיות עכ"ד.

ולכן כשהתרעם יעקב על לאה לאמר רמאיתיה בת רמאי, ענתה בחמתה ואמרה, ממך למדתי, שהרי מ"ט אביך קרית לך עשוי וענית, כי ידעת שראוי אתה שיחולו ברכות על ראשך דכן הוא רצון הקב"ה, שהרי מהאי טעמא כהו עיני של יצחק, דאי"ל דמחמת חטאו של אדם הראשון כהו עיניו, דס"ל דאין לחשוב על אדה"ר שום חטא, דלכך אכל מעץ הדעת כדי שע"י יקבלו ישראל את התורה ולא המלאכים, ולכאורה בלא"ה לא יקבלו המלאכים התורה מפני שאכלו בשר בחלב אצל אברהם, וע"כ דס"ל יש אם למסורת ושפיר אכלו בהיתר, ומעתה דס"ל יש אם למסורת א"כ נשים פטורות מפור"ר, ומעתה לא היה ראוי לך להקדים את הצעירה לפני הבכירה ודו"ק.

ו עו"ל, דבספר תולעת השני (פרשת מצורע) כתב לבאר מה דכתיב בפרשתו ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות ויקרא את עשיו בנו הגדול וגו', דלכאורה למה נקט הכתוב עשיו בנו הגדול, דהנה יעקב היה איש תם יושב אהלים והיה לו מעלת החביבות, ואולם עשיו שנולד תחילה היה לו מעלת מוקדם, ואיתא במסכת ברכות (דף מ') במתני', היו לפניו מינין הרבה, ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך, וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה, ובגמ' (דף מ"א) דפלוגתתם הוא, דר' יהודה ס"ל שמין שבעה עדיף משום דאזלינן בתר המוקדם בקרא, ורבנן ס"ל מין חביב עדיף עי"ש, ובזה נחלקו יצחק ורבקה, דיצחק ס"ל כר' יהודה דמעלת המוקדם גדול טפי, ולכן ביקש לברך את עשיו וליתן לו הברכות, ולכן כתיב ויקרא את עשיו בנו הגדול, דכיון שהוא גדול ומוקדם סבר שהוא חשוב טפי, ורבקה אוהבת את יעקב דסברה דמעלת חביב עדיף עי"ש.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח:) ואמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו, חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו' עי"ש, וכתבו המפרשים, דטענתם היתה שהתורה תנתן להם מכח דינא דבר מצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין, [עיי' בבב"א במאמרים לחג השבועות (מ"ב אות יט) עי"ש].

וכתב בס' תולעת השני (ס), דמלאכי השרת טענו דהתורה שייכת להם כיון דהם נבראו קודם לישראל, כדאיתא במדרש (ב"ר ג-ה) דביום השני נבראו המלאכים, הה"ד המקרה במים עליותיו השם עבים ורכבו המהלך על כנפי רוח, וכתוב עשה מלאכיו רוחות, ר' חנינא אמר, בחמישי נבראו המלאכים שנאמר ועוף יעופף על הארץ וכתוב ובשנים יעופף עי"ש, ואלו האדם נברא ביום הששי, ולכן טענו דראוי לתת להם התורה דמוקדם עדיף עי"ש.

מלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת, וכדי לדחות סברתו, פתחה לאה ואמרה דאין לך לחוש לזה, דשפיר כבר נתקדשה רחל, וממך למדתי, דהרי אביך קרי לך עשו וענית, דקסברת דשפיר עשית במה שנטלת הברכות בערמה, דס"ל דמעלת חביב עדיף, ומנ"ל דמעלת חביב עדיף, דחזינן דהתורה לא ניתנה למלאכי השרת רק לבני ישראל, ומינה דס"ל תלמוד גדול ממעשה, ואזלינן בתר התחלה, וכיון דרחל נתקדשה בהיתר דס"ל המקדש במלוה מקודשת, ונמצא דכבר חלו קידושי רחל, ומעתה תוכל לקיים את שנינו ודו"ק.

ז) עוי"ל, דהנה בדרשות הר"ן (דרוש השני) ובאלשיך הקדוש (פרשת תולדות) הקשו על עצם מכירת הבכורה, איך חל המכירה בעד נזיד עדשים, והא הוי אונאה בשיעור ביטול מקח, דעל כל פנים השררה שיש בבכורה שוה הרבה יותר מנזיד עדשים עיי"ש.

ובספר צפנת פענח החדש ערך בכורה (אופן ב) כתב לתרץ, שאין כאן טענת אונאה, דהלא קיי"ל בחו"מ (סי' רכ"ז סכ"ז) דאין אונאה לעכו"ם עיי"ש, ועשיו דינו כעכו"ם עכ"ד.

ולכאורה יש להעיר, לפימש"כ המנחת חינוך (מצוה של"ז) דמעכו"ם לעכו"ם יש אונאה, וחייב עליו מיתה כי הוא בכלל גזל או דינין שנצטוו עליהן עיי"ש, ומעתה אי נימא דלאבותינו היה להם קודם מתן תורה דין בן נח, הדקל"ד היאך מהני מכירת הבכורה, הלא מעכו"ם לעכו"ם יש אונאה.

ובבראשית רבה (פרשה ט"ו-י) כתב היפה תואר, דיעקב אבינו היה מגיירין קודם שנשא, ומדין תורה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולית ביה איסור קורבה ונושא אפילו אחותו כדאיתא במסכת יבמות (דף כ"ב), ומעתה לא היה שום איסור בנשיאת רחל ולא עכ"ד.

ובפרשת דרכים (דרוש א') כתב, דכ"ז א"ש אי נימא דיצאו מכלל בני נח לגמרי, אז י"ל דרחל ולא חשיבי כגר שנתגייר דלית ביה קורבה, אבל אי נימא דלא יצאו מכלל בני נח, איך הותרו לו רחל ולא, כיון דלכאורה נח חשיבי עריות עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכאשר התרעם יעקב על לאה על שהציגה עצמה כרחל, והיינו דחשש שנכשל באיסור שתי אחיות, על כך השיבה לו לאה דח"ו לא בא מכשול תחת ירך, וממך למדתי, שהרי אביך קרית לך עשיו וענית, וטעמא לפי שקנית את הבכורה, ולכאורה איך מהני המכירה והא אין לך אונאה גדולה מזו, וע"כ דאין אונאה לעכו"ם, ומעתה ע"כ היה לאבותינו קודם מתן תורה דין ישראל, ושפיר י"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ומעתה ליכא שום איסור דשתי אחיות ודו"ק.

להערות: [hoilmoshe@gmail.com](mailto:hoilmoshe@gmail.com)

ואיתא במסכת סנהדרין (דף י"ט), שאלו תלמידיו את ר' יוסי, האיך נשא דוד שתי אחיות בחייהן, שנשא את מירב ואת מיכל בנות שאול, ומשני מיכל אחר מיתת מירב נשאה, ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב, ומבאר דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך בעושר גדול, אזל קטליה, א"ל מלוה אית לי גבאי והמקדש במלוה אינה מקודשת וכו', א"ל אי בעית דאתן לך מיכל, זיל אייתי לי מאה ערלות פלשתים, אזל אייתי ליה וכו', שאול סבר לא חזי ולא מידי ודוד סבר חזי לכלבי ושוני עיי"ש.

והקשה שם המהרש"א דמשמע דר"י ס"ל דלא נתקדשה במאה ערלות אלא במלוה, והא קיי"ל המקדש במלוה אינה מקודשת, וכתב בספר שפע חיים נישואין (סי' ל') לתרץ, לפימש"כ רשיז"ל במסכת קידושין (דף ו') ד"ה אינה מקודשת, הטעם דמקדש במלוה אינה מקודשת, דקייחא משדה עפרון גמרינן דיהיב מידי בשעת קידושין ומלוה להוצאה ניתנה, ועיין שם בפנ"י ובמקנה, ולפי"ז למאן דיליף קידושי כסף מקרא דויצאה חנם אין כסף, שפיר י"ל דגם המקדש במלוה מקודשת עכ"ד.

ומלשון רש"י שכתב דלכן המקדש במלוה אינה מקודשת, משום דמלוה להוצאה ניתנה, משמע דאפילו אם המעות בעין אינה מקודשת במלוה, וכן היא דעת הטור והשו"ע באבן העזר (סי' כ"ח סעיף ז'), והבית שמואל (שם) כתב דלהרמב"ם בהל' אישות (פרק ה"ג) שכתב וז"ל, המקדש במלוה אפילו היתה בשטר אינה מקודשת, כיצד, כגון שהיה לו אצלה חוב דינר ואמר לה הרי את מקודשת לי בדינר שיש לי בידך אינה מקודשת, מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו עכ"ל, משמע אם המעות עדיין בעין בידה מקודשת, וכ"כ בספר יד המלך על הרמב"ם (שם) מדעת עצמו בפשיטות עיי"ש.

וכ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א אמר דפליגיבזה, אי אזלינן בתר תחלה המעשה או בתר סוף המעשה, דאי נימא דהמקדש במלוה אינה מקודשת כיון דמלוה להוצאה ניתנה ואפילו אם המעות עדיין בעין ס"ל דאינה מקודשת, ס"ל דאזלינן בתר הסוף, דלבסוף תוציא המעות, ולפי"ז אי נימא דהמקדש במלוה מקודשת, לא איכפת לן לומר דאזלינן בתר הסוף, אלא י"ל דאזלינן בתר התחלה, דלי"ל האי סברא משום מלוה להוצאה ניתנה ואינה מקודשת, אלא ס"ל דבכל מקום המקדש במלוה מקודשת עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנז קלויזענבורג שליט"א.

ומעתה יבואר היטב דברי לאה, דכאשר התרעם יעקב על שרימתה אותו ובשבילה לא יוכל לקחת את רחל מחמת איסור דשתי אחיות, והיינו דיעקב חש להאי שיטה דרחל עדיין לא נתקדשה, כיון שקידש אותה בשכר שאעשה עמך, והו"ל